

Nekrológy a spomienky

Spomienka na vedca profesora Františka Hindáka

Prof. RNDr. František Hindák, DrSc. opustil náš svet 6. septembra 2019 vo veku 82 rokov.

Svoj plodný vedecký život zasvätil cyanobaktériam/siniciam a riasam. Tak ako ich miloval on, učil ich obdivovať aj nás, svojich študentov. Naučil nás vidieť ich krásu v ich jednoduchosti alebo v ich zložitosti, odkrýval tajomstvá ich záhadného sveta a zákony ich fungovania, ktoré pretrvávajú dodnes. Bol nám vzorom v pracovitosti, trepezivosti a vytrvalosti pri dlhých hodinách mikroskopovania, kreslenia a fotografovania týchto fototrofných mikroorganizmov. Viedol bakalárske a diplomové práce 22 študentom, vedecky vychoval 6 aspirantov/doktorandov. Výučbu smeroval aj k aplikovanej hydrobiológii tak, aby sme svoje teoretické znalosti dokázali využiť v hygienickej, vodohospodárskej a technologickej praxi. Okrem vedeckých aspirantov SAV učil svojich

študentov ako externý učiteľ algológie a neskôr aj limnológie na Prírodovedeckej fakulte UK. Aplikovanú hydrobiológiu prednášal na Stavebnej fakulte STU a základy algológie na Žilinskej univerzite. Pre odborníkov z praxe organizoval algologické determináčnne kurzy a odborné limnologické semináre. Prednášal so zanietením sebe vlastným, aby tak nielen propagoval vedu, ale najmä pomáhal využiť v praxi jej objavy a poznania. Pri mikroskope vytrvalo vysvetľoval účastníkom kurzov rozlišovacie morfológické znaky mikroorganizmov, spôsoby rozmnožovania a taxonomické problémy. Učil nás pozorne sledovať prírodu so zreteľom na sinice a riasy, správne odoberať vzorky a dôkladne ich spracovať. O podobné kurzy mali záujem aj v Čechách, Poľsku, Maďarsku, Nemecku a Slovinsku, kde jeho vedecké poznatky a pedagogické schopnosti oceňovali mnohí medzinárodní účastníci. Na Botanickom ústave SAV usporadúval dva razy ročne algologické semináre SBS, kde vedeckým pracovníkom, odborníkom z praxe a vysokoškólakom zaujímavých sa o algológiu približoval problematiku cyanobaktérií a rias a oboznamoval ich s výsledkami svojich vedeckých projektov alebo príležitostných zberov. Kdekoľvek sa pán profesor nachádzal alebo kamkoľvek cestoval, nikdy mu nechýbala odberová nádobka alebo prázdne plastové puzdro od filmu, do ktorého si mohol nabrať „možno“ zaujímavú vzorku a pozrieť sa na ňu v mikroskope. Aj to sme vnímali ako pozitívny príklad jeho práce.

Významnú časť pedagogických aktivít prof. F. Hindáka predstavujú vysokoškolské učebnice a edukačné publikácie, ktorých bol spoluautorom alebo autorom. *Malý kľúč výtrusných rastlín* (1965), *Veľký kľúč na určovanie výtrusných rastlín* (1973), *Sladkovodné riasy* (1978), fotografické atlasy – *Fotografický atlas mikroskopických siníc* (2001) a jeho rozšírená anglická verzia *Atlas of Cyanophytes* (2008) a *Atlas of Euglenophytes* (2005) sú základnou algologickou literatúrou, ktorá bola určená pre vysokoškolských študentov a doktorandov, ako aj pre odborníkov algológie, hydrobiológie a limnológie v hygienických a vodohospodárskych laboratóriách.

Pre žiakov základných a stredných škôl poskytoval algologický materiál na praktické cvičenia z botaniky, ako aj na biologické olympiády. Nedostatok učebných pomôcok z nižších rastlín (sinice a riasy) sa snažil vyplniť napr. sériou 15 článkov v časopise *Biológia, ekológia, chémia* (Bratislava, ročníky 7/1–4, 2002 a 8/1–4, 2003), v ktorých prístupnou formou pripravil text so 14 celostránkovými originálnymi reprodukciami farebných fotografií siníc/cyanobaktérií a rias. Takto vznikol miniatlas fototrofných organizmov, ktorý školy dostávali v rámci časopisu zadarmo. Pre študentov pripravil súbor 24 farebných pohľadníc *Mikroskopické sinice a riasy* (Veda, Bratislava, 2001) a *Ukrytý svet siníc* (Veda, Bratislava, 2005), ktoré našli priaznivú odozvu aj u širokej verejnosti. Ukázal tak krásu mikroorganizmov aj bežnému človeku, ktorý nemal možnosť ich pozorovať.

Jeho obrazové publikácie boli inšpiráciou aj pre výtvarníkov. Svedčí o tom prevzatie vybraných fotografií vydateľstvami doma (napr. malieb akadem. maliara M. Lалуho pre knihu *Sladkovodné riasy*) a dennou tlačou (napr. na ilustráciu sinicového kvitnutia vody), ako aj v umeleckej revue *Park* (2002) a takisto v zahraničí, napr. v Maďarsku, Poľsku a Nemecku (*Süßwasserflora von Mitteleuropa*, 2011). Fotografie siníc si vyžiadali aj organizátori výstavy *Voda a život* v Národnom múzeu v Prahe (2003) a Divadlo Andreja Bagara v Nitre ako podklad k divadelnému plagátu na premiéru divadelnej hry I. Vittgista *Bezkyšlikovce*. K týmto aktivitám možno pre úplnosť pripočítať ešte spoluprácu a prípravu scenára pre populárno-vedecký krátkometrážny film *Farebné snehy tatranské* (Slovenský film Koliba a SAV, 1988), vystúpenia v televízii a v rozhlase a farebný kalendár na rok 2005 *Krásy mikrosвета siníc* pre vydateľstvo SAV Veda.

Prof. RNDr. F. Hindák, DrSc., vedecký pracovník Botanického ústavu SAV, položil základy slovenskej algológie a sústave budoval slovenskú vetvu známej povojnovej československej algologickej školy. Odborné smerovanie dostal počas vysokoškolského štúdia na Biologickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe a na vedeckej aspirantúre v Mikrobiologickom ústave ČSAV v Treboni, kde neskoršie ako vedecký pracovník pôsobil v oblasti hromadnej kultivácie fototrofných mikroorganizmov. Po jeho návrate do Bratislavy v r. 1968 sa na Botanickom ústave SAV zapojil do Medzinárodného biologického programu (IBP) a do programu Človek a biosféra (MaB). Venoval sa štúdiu mikrofytoedafónu lesných ekosystémov na Slovensku a na južnej Morave, taxonómii a floristike najmä v oblasti západného Slovenska a Tatier. V ostatných desaťročiach študoval diverzitu fytoplanktónu riek Dunaja a Moravy a ich hlavných prítokov. Spolu so svojimi spolupracovníkmi prebádal diverzitu siníc/cyanobaktérií a rias takmer všetkých bratislavských štrkoviskových jazier a rybníkov, takisto aj mestských fontán. V oblasti ekológie a systematiky siníc/cyanobaktérií a zelených rias sa vypracoval na popredného európskeho a svetového odborníka, o čom svedčí jeho mimoriadne bohatá publikačná činnosť, citačný ohlas a medzinárodné uznanie.

Publikoval ako autor alebo spoluautor viac ako 650 prác, z toho je 27 knižných titulov a 225 pôvodných vedeckých prác. Viaceré z nich sú klasikou u nás aj v zahraničí, napr. populárne *Sladkovodné riasy* a séria Biologických prác - *Studies on the chlorococcal algae* I-V. Najmä jeho pričinením sa zoznam mikroflóry Slovenska obohatil o niekoľko stoviek ďalších taxónov. Na Botanickej ústave SAV založil a viedol zbierku kultúr siníc/cyanobaktérií a rias, ktorá ako jediná u nás poskytovala aj celoslovenský servis pre školy a environmentálne pracovníkov.

Osobitne významné sú opisy 31 rodov a viac ako 160 druhov siníc/cyanobaktérií a rias nových pre vedu. Z tohto počtu práve z lokalít patriacich do intravilánu mesta Bratislavy pochádza 13 druhov siníc/cyanobaktérií a 54 zelených rias. Bratislava sa tak stala „locus classicus“ – pôvodným miestom nálezu viacerých fototrofných mikroorganizmov, ktoré sa zaradili do svetových určovacích kľúčov o cyanobaktériách a riasach. Podľa Bratislavy pán profesor pomenoval nový rod zelených rias – *Posonia* s druhom *P. sestonica* (1982) a podľa Dunaja zelenú riasu – *Danubia*

s druhom *D. ansa* (1977), ďalej *Kirchneriella danubiana* (1980), *Koliella bratislaviensis* (1984) a *Catenocystis gerulata* (1988).

Za celoživotnú vedeckú, pedagogickú a organizátorskú prácu, za zásluhy o poznanie mikrofóry siníc a rias vodných biotopov, menovite na území Bratislavy, a najmä za opisy nových rodov a druhov pomenovaných podľa nášho hlavného mesta, ako aj za zásluhy v oblasti popularizácie vedy a za reprezentáciu výsledkov slovenskej vedy v zahraničí mu bola v roku 2002 udelená Cena primátora hlavného mesta Bratislavy. O vysokom ocenení vedeckých, pedagogických a spoločenských aktivít F. Hindáka svedčí aj skutočnosť, že viaceré vedecké spoločnosti ako na Slovensku (Slovenská botanická spoločnosť a Slovenská limnologická spoločnosť pri SAV), tak aj v zahraničí (Hungarian Phycological Society, Česká botanická společnost, Polskie Towarzystwo Botaniczne) mu udělili čestné členstvo a viaceré ocenenia (napr. v r. 1985 mu bola udelená Holubyho pamätná medaila SBS pri SAV, v r. 1995 Pantoczekova pamätná medaila Maďarskej algologickej spoločnosti, za spoluprácu napr. v r. 2013 Strieborná medaila VÚVH a Medaila Univerzity Palackého v Olomouci).

Pozoruhodná je aj organizačná a editorská činnosť prof. F. Hindáka. Organizoval 7 medzinárodných sympózií venovaných zeleným riasam v kongresovom centre SAV v Smoleniciach a v Starej Lesnej. Od r. 1993 bol hlavným redaktorom časopisu *Biologia* a členom redakčných rád 3 zahraničných časopisov (*Algological Studies* – Stuttgart, *Annales de Limnologie* – Toulouse, *Algologia/Algology* – Kyjev).

Prof. RNDr. F. Hindák, DrSc. zastával v štruktúre SAV viacero významných funkcií. V r. 1992–1998 bol členom Predsedníctva SAV, zástupcom podpredsedu pre II. oddelenie SAV, predseda Komisie P SAV pre životné prostredie, člen Edičnej rady a ďalších komisií. Od r. 1998 do 2010 bol predsedom Vedeckého kolégia SAV pre biologické a ekologické vedy, predsedom Komisie SAV pre posudzovanie vedeckej kvalifikácie pracovníkov, člen Edičnej rady a člen Komisie pre havarijnú situáciu pri Ministerstve vnútra SR. Členom Učenej spoločnosti SAV bol od r. 2007.

Profesor František Hindák zostane v našich myšliach ako vynikajúci vedec, odborník – algológ a v našich srdciach ako náš učiteľ – priamy, úprimný a obetavý človek, ochotný naučiť, vždy pomôcť a usmerniť každého, kto prejavil záujem spoznať a milovať aj „jeho“ úžasný svet cyanobaktérií/siníc a rias.

Pán Profesor, Ferko, vyslovujem s úctou *Ďakujeme* za nás všetkých.

MÁRIA HORECKÁ

Spomienka na RNDr. Vladimíra Jehlíka, DrSc.

Len nedávno, začiatkom roka 2015, Slovenská botanická spoločnosť pri SAV privítala na Valnom zhromaždení v Bratislave významného českého botanika RNDr. Vladimíra Jehlíka, DrSc., špecialistu na synantropnú flóru a vegetáciu. Z rúk predsedu spoločnosti dr. Milana Valachoviča si prevzal Holubyho pamätnú medailu za dlhoročnú česko-slovenskú vedeckú spoluprácu pri rozvoji poznania flóry a vegetácie železničných staníc a prístavov Slovenska. Vtedy nikto z nás netušil, že o štyri roky jeho pozemská púť dorazí do cieľa. Uvedomovali sme si, že v poslednom období dlhšie nereaguje na našu korešpondenciu, čo nebolo uňho zvykom napriek tomu, že nepoužíval počítač. Žiaľ, v septembri 2019 sme sa dozvedeli, že 18. mája 2019 zomrel vo veku nedožitých (bez dvoch dní) 79 rokov.

Pri tejto príležitosti chcem napísať o Vladimírovi pár slov mojim videním (o jeho vzťahu k Slovensku). Ani zďaleka to nebude vyčerpávajúci nekrológ, len pár spomienok. Poznala

som ho od roku 1973 skrz medzinárodné synantropné sympóziá organizované na Slovensku, na ktorých bol stálym aktívnym účastníkom a bol neprehliadnuteľný. Postupne sme sa stretávali aj na iných botanických podujatiach (prednáškach, konferenciách, kolokviách, exkurziách) organizovaných Českou a Slovenskou botanickou spoločnosťou, ako aj na medzinárodných synantropných konferenciách organizovaných každé dva roky v inom štáte bývalého bloku RVHP (Maďarsko, Poľsko, Ukrajina, Slovensko). Veľmi rýchlo som zistila, že je výborný florista a že sa vyzná aj v ťažko určovaných komplikovaných synantropných rodoch, ako sú *Amaranthus*, *Chenopodium*, *Kochia*, *Oenothera*, *Rumex* a pod. Jeho pomoc som vyhľadávala pri revidovaní herbárových položiek práve uvedených rodov, čo vždy rád a ochotne urobil. Nezabudnuteľné boli jeho opakované exkurzie do bratislavského a komárňanskeho prístavu v období, keď sa aktívne venoval výskumu vodnej cesty na Dunaji v rámci Európy.

Posledné desaťročie mi umožnilo s Vladimírom spolupracovať intenzívnejšie na výskume flóry najväčšieho slovenského železničného prekladiska v Čiernej nad Tisou a priľahlých staniaciach spolu s dr. Jankou Májekovou. Vladimír skúmal tieto stanice v rokoch 1964 – 1998 a rád prijal ponuku vrátiť sa na sledované územie. Strávili sme v teréne dve nezabudnuteľné vegetačné sezóny (2012 – 2013). Boli to roky extrémnych teplôt a on dokázal v jeho veku celý deň fungovať na rozpálenom železničnom štrku, pražcoch a koľajniciach bez kvapky vody, ktorú nikdy so sebou nenosil. Naša spolupráca vyústila do zaujímavej publikácie, v ktorej sme porovnávali vplyvy Východnej migračnej cesty na flóru Slovenska po 40 rokoch.

Som rada, že som mohla s Vladimírom absolbovať niekoľko terénov nielen na východnom Slovensku, ale i v Podunajsku, na Záhorí a na Morave, naučiť sa rôzne dôležité, ale i pomocné znaky potrebné k determinácii niektorých druhov, viesť diskusie o šírení druhov a spoznať ho ako človeka s osobitým zmyslom pre humor. Milé boli i jeho návštevy na Botanickom ústave na Sienkiewiczovej ulici v rokoch, keď chodil pracovne častejšie do bratislavských lodeníc. Zdá sa, že sa na Slovensko vracal rád.

Spomínam s úctou a vďakou!

MARICA ZALIBEROVÁ